

FRIVILLIGE ORGANISASJONER
VOKSENOPPLÆRING
SAMFUNNSUTVIKLING

**Hva skiller opplæring i frivillige organisasjoner
fra annen opplæring?**

Rapport utarbeidet av
Åse Vigdis Festervoll
På oppdrag fra Folkekulturforbundet
Asker 20.04.05

Utgangspunktet

- Frivillige organisasjoner er viktige samarbeidspartnere i alle lokalsamfunn.
- Frivillige organisasjoner tilbyr utviklingsarenaer og møteplasser.
- Det er lav bevissthet rundt helseeffekten av deltakelse i frivillige organisasjoner
- Opplæring er en viktig utviklingsfaktor for alle frivillige organisasjoner.
- Av voksenopplæring i regi av studieforbund skjer nærmere 70% innenfor kultur, livssyn eller demokrati. De største emneområdene er knyttet til musikk og håndverk.
- Den organiserte opplæringen har ulike benevnelser i ulike organisasjoner og heter både kurs, øvelse, seminar, workshop, leik, tradisjonsformidling med mer.
- Den enkeltes begrunnelse for deltakelse er et ønske om mer kunnskap, større ferdigheter, bredere opplevelser; ikke nødvendigvis et ønske om mer formell kompetanse. Mange framhever kjennetegn ved opplæringsfelleskapene som viktige begrunnelser for sine valg.
- For enkelte temaområder er de frivillige organisasjonene eneste mulige opplæringsarena helt fram til en profesjonell karriere.
- Norsk kulturliv er avhengig av de frivillige kulturorganisasjonene for å sikre god og bred opplæring, formidling og tilrettelegging.

Utfordringene

- Kunnskapen om frivillig sektor er begrenset. Vi mangler kunnskaper om lokalt frivillig arbeid, om nettverk og samarbeidsstrukturer.
- Forskingen om frivillig sektor henter sine tall og fakta fra spørreundersøkelser der erfaringer fra helse- og sosialsektoren generaliseres til å gjelde hele frivillig sektor. Kulturforskningen ser i hovedsak på nasjonal kulturpolitikk, pengestrømmer og institusjonaliserte tilbud. Forskning om deltakelse og demokrati er i hovedsak knyttet til politikk og maktstrukturer.
- Det er lite forskning om opplæring i frivillige organisasjoner og denne forskningen fokuserer i liten grad på kjennetegn ved læring i ulike interessefelleskap.
- Det offentliges fokus på enkeltindividets rettigheter og behov for opplæring, gjør de frivillige organisasjonene til tilbydere på et marked på lik linje med offentlige og private tilbydere.
- Det offentliges fokus på teoretisk kunnskap og teoretiske fag er med på å usynliggjøre hoveddelen av de frivillige organisasjonenes kurstilbud.
- Anerkjennelsen av de frivillige organisasjonenes rolle som samfunnsbyggere, demokratibyggere og viktige kunnskapsformidlere er i ferd med å forsvinne.
- Det er lite kunnskap om, og lav anerkjennelse av opplæringen i de frivillige kulturorganisasjonene og dennes betydning for norsk kulturliv.
- De frivillige organisasjonene er seg lite bevisst disse problemstillingene, og fokuserer ikke på dette i sin kommunikasjon med politikere og styringsverk.

Innholdsfortegnelse

Utgangspunktet.....	2
Utfordringene	2
Frivillige organisasjoner.....	4
Voksenopplæring	4
Samfunnsutvikling	7
Utfordringer.....	7
Fra fortid til framtid Kulturformidling og kunnskapsoverføring i frivillig regi.....	9
Noen eksempler.....	10
Norges Husflidslag.....	10
Forbundet KYSTEN.....	11
Mange aktiviteter i en organisasjon – eller en organisasjon for hver aktivitet?.....	13
Noregs Ungdomslag.....	13
Steder å være	14
Steder å lære	14
Dans.....	15
Teater.....	15
Drakt og draktskikk.....	16
Mange aktiviteter i samme organisasjon.....	16
Musikkopplæring i frivillig regi.....	17
Noen eksempler.....	18
Korsang	18
Samspill i korps.....	19

Frivillige organisasjoner

Det frivillige organisasjonskartet i Norge dekker en lang rekke svært ulike organisasjoner. Voksenopplæringsforbundet (Vofo) sin medlemsmasse omfatter alene nærmere 450 ulike organisasjoner som spenner over det meste av storsamfunnets aktiviteter og interesser.

Organisasjonene har på statlig nivå tilknytning til ulike fagdepartement og organisasjonenes fokus spenner over de fleste samfunnsområder. Medlemsengasjement og aktivitetsnivå varierer over tid, men frivillige organisasjoner har vært, og er fremdeles viktige samfunnsaktører både lokalt, regionalt og nasjonalt. På lokalplanet representerer de både viktige møteplasser, viktige læringsarenaer, viktige sosiale og kulturelle fellesskap og viktige samarbeidspartnere for både offentlige og private aktører.

Mange frivillige organisasjoner arbeider i skjæringsfeltet mellom frivillig, offentlig og privat virksomhet, der de frivillige organisasjonene påtar seg oppgaver for det offentlige og selger sine tjenester til både offentlige og private aktører. Vi finner gode eksempler på slikt samarbeid innenfor ulike sektorer som helse, sosial, miljø, kultur med flere. Mange av disse organisasjonene besitter spesialkunnskap som de ofte kan være alene om i nasjonal målestokk. Denne spesialkunnskapen er tilegnet og overført i og gjennom organisasjonene og ofte i form av tilrettelagte voksenopplæringstiltak. Denne kunnskapen er knyttet både til enkeltindivider i ulike fellesskap og til de organiserte fellesskapene som sådan.

Frivillige organisasjoner generelt og kulturorganisasjonene spesielt, er viktige samarbeidspartnere i norsk kulturpolitikk. Frivillige lag og foreninger står i mange kommuner for det vesentligste av både aktiviteter og arrangementer på kulturområdet. Frivillige organisasjoner har en viktig rolle i norsk kulturformidling gjennom å være sentrale aktører i lokale arrangementer, festivaler, kulturdager med mer. Selv om kulturskolene etter hvert har blitt en viktig tilvekst i mange kommuner, og har bidratt til både mer og bedre opplæring, er det fremdeles slik at mye kulturoplæring kun tilbys gjennom frivillige lag og foreninger.

Voksenopplæring

Hovedtyngden av de tradisjonelle frivillige organisasjonene fokuserer på opplæring i et fellesskap. Disse fellesskapene trues i dag av det offentliges fokus på opplæring som et tilbud til enkeltindivider på et marked. På dette markedet blir de frivillige organisasjonene en tilbyder på lik linje med offentlige og private tilbydere. Når fokuset på denne måten flyttes fra fellesskap til individ, fra organisasjon til marked og fra kulturformidling til pedagogikk blir det vanskeligere å argumentere for støtte til voksenopplæring i frivillig regi. For hva er det da som skiller?

Voksenopplæring i studieforbundenes regi (dvs. innenfor de frivillige organisasjonene) tilbyr opplæring i ulike emner på lik linje med andre tilbydere. Deltakerne får, som i alle typer voksenopplæring, økte kunnskaper, bedre selvinnsett, økt selvtillit og andre positive effekter av opplæring. Men de får ofte også en mereffekt knyttet til deltakelse i bredere fellesskap. De frivillige organisasjonene har tilbud både i forkant og etterkant av opplæringen og tilbyr en arena for den enkeltes engasjement og utvikling over tid. Mulighet for engasjement og deltakelse i frivillige lag og foreninger har også vist å ha en betydelig helseeffekt. Her tilbys den enkelte et fellesskap der de kan delta ut fra egne premisser som likeverdige parter i en større helhet. Det er fokus på oppgaver og muligheter og den enkelte blir verdsatt for det de kan bidra med i form av kunnskaper og arbeidsinnsats. Alle får muligheten til å oppleve seg

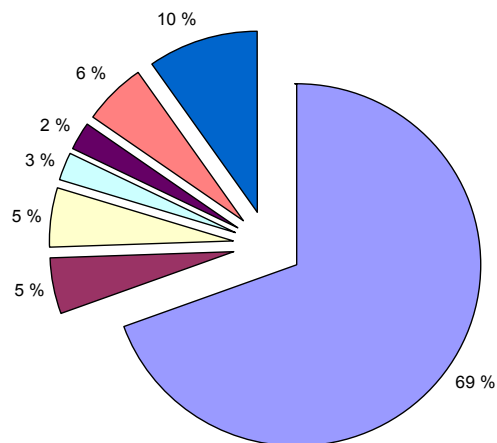
selv som betydningsfull for fellesskapet i et likeverdig deltakerforhold. Alle bidrar med det de kan og det finnes oppgaver for alle. Når kunnskapene mangler arrangeres det kurs der den enkelte kan få ny kunnskap som grunnlag for videre utvikling.

Frivillige organisasjoner på lokalplanet er i utgangspunktet frittstående lag og foreninger. Disse lokale lagene og foreningene utgjør grunnstammen i enhver nasjonal organisasjon og konstituerer den frivillige organisasjonen på regionalt og nasjonalt nivå. Hovedtyngden av opplæringsvirksomheten i frivillig regi skjer på lokalt nivå. Hovedtyngden av opplæringsvirksomheten skjer i organisasjoner der opplæring er en integrert del av virksomheten, og ofte et middel for å nå overordnede mål. For organisasjoner som jobber med kultur, livssyn og demokrati er dette fellesskapsfokus helt grunnleggende. Utvikling og kreativitet står sentralt, og er ofte knyttet til praktiske emner. Opplæringsvirksomheten er grunnleggende viktig for at organisasjonene skal finnes over tid og for at de skal kunne være gode samarbeidspartnere i en lokalsamfunnsutvikling. Opplæring og utvikling er på mange måter to sider av samme sak.

En gjennomgang av voksenopplæringsstatistikken på underemner viser at aktiviteter knyttet til kultur, livssyn og demokrati i 2003 utgjorde nærmere 70% av det totale timetallet. Typiske underemner er sang og musikk, håndverksfag, folkedans, teater, religiøse emner og humanistiske tema.

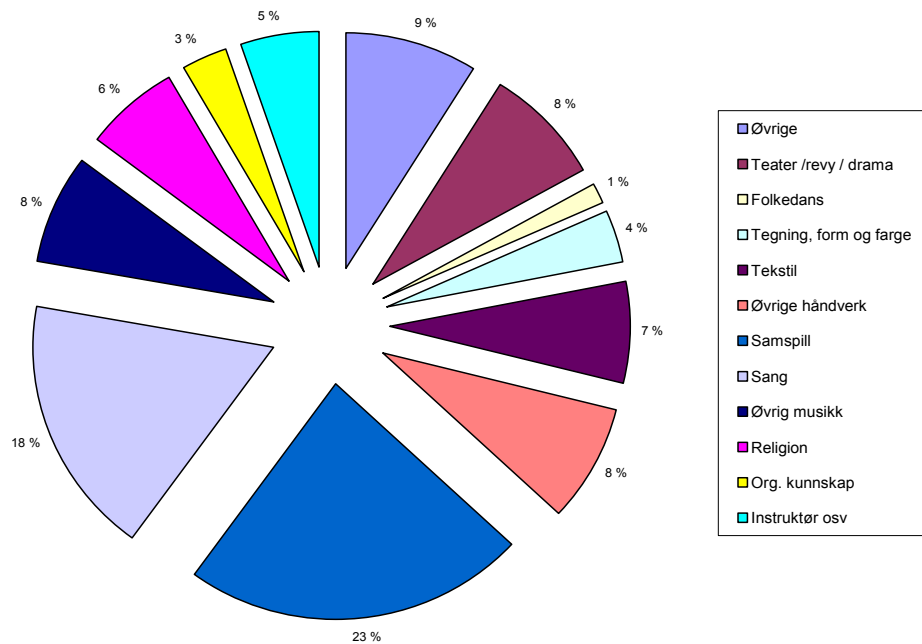
Oversikt over studieforbundenes virksomhet, timer 2003

■ Kultur, livssyn, demokrati
■ Helse og sosialfag
■ Språk
■ IT og data
■ Realfag, bygg og anlegg
■ Jordbruk, skogbruk, fiske osv
■ Øvrige emner

Dersom vi ser på de underliggende tallene i fordelingen innenfor kultur, livssyn og demokrati viser det seg at musikk og håndverk er de største aktivitetsområdene. Samlet musikkopplæring utgjør nærmere halvparten av opplæringen innenfor kultur, livssyn og demokrati. Håndverksrelaterte opplæringsaktiviteter utgjør nærmere 20 % av den samme gruppen.

Kultur, livssyn demokrati, undergrupper

Voksenopplæringsmidlene er knyttet til voksenopplæringstiltak, eller studietiltak som det også kalles. Et voksenopplæringstiltak er et organisert tiltak for overføring og tilegning av kunnskap.

De frivillige voksenopplæringsorganisasjonene bruker selv mange forskjellige begreper og betegnelser for denne virksomheten. Noen kaller opplæringsvirksomheten for kurs, andre kaller det øvelser, samspill, seminar eller workshop. Vi finner også eksempler på at slike tiltak betegnes som dugnad, lek, tradisjonsformidling mm. Begrepene går i hverandre og brukes om hverandre. Hvor stor del av en aktivitet som reelt er opplæring, må undersøkes nærmere gjennom en analyse av den enkelte aktivitet. Først da kan vi skille ut hva som er opplæring og hva som er andre aktiviteter (produksjon, formidling eller lignende). Noen lag og foreninger rapporterer bare mindre deler av opplæringsaktiviteten, mens andre har etablert gode rapporteringsrutiner og får med det meste.

Opplæringsvirksomheten i frivillige regi kan, for de fleste organisasjonenes del, ikke sees isolert fra organisasjonenes hovedformål. Opplæring er sjelden hovedoppgaven. Samtidig er organisasjonene avhengig av systematisk opplæring over tid for å nå sine mål, noe som gjør opplæringsvirksomheten til en av de viktigste enkeltaktivitetene i mange organisasjoner.

For kultursektoren er voksenopplæringstilskuddet av stor betydning ettersom opplæring, kunnskapsoverføring og tradisjoner er grunnleggende forutsetninger for et levende kulturliv, et levende organisasjonsliv og et aktivt og levende samfunn. Frivillige kulturorganisasjoner bidrar gjennom sin opplæringsvirksomhet til å opprettholde og videreutvikle et bredt og variert lokalt kulturliv. Voksenopplæringsmidlene er gjennom dette også et viktig kulturpolitisk virkemiddel. Samtidig har tilskuddet en viktig økonomisk betydning for mange lokale lag, selv om tilskudds-satsene etter hvert er vesentlig redusert. Det at tilskuddene fortsatt har reell betydning framkommer bl.a. i voksenopplæringsstatistikken, som viser at deltakelsen i studietiltak ikke har gått vesentlig ned selv om tilskuddet er betydelig redusert.

De siste årene har vi sett en utvikling av lokale lag og foreninger som i utgangspunktet ikke knytter seg til regionale og nasjonale organisasjonsstrukturer som medlemmer, men som inngår i løsere nettverk og samarbeidsstrukturer med de samme organisasjonene, og som gjennom dette samarbeidet nyter godt av bl.a. midler til voksenopplæring.

Samfunnsutvikling

Dagens fokus på opplæring målrettet mot enkeltpersoner og deres rettigheter er av relativt ny dato. På et slikt marked kan både offentlige, private og frivillige aktører tilby gode opplæringspakker. Den gang studieorganisasjonene ble opprettet, og ikke minst da Lov om Voksenopplæring kom i 1976, var opplæringen av enkeltindivider også et viktig element, men det var knyttet opp mot en erkjennelse av de frivillige fellesskapenes betydning og rolle i samfunnsutviklingen.

Selv om opplæringen er et middel for å nå overordnede mål og et tilbud til enkeltindivider, er den likevel av avgjørende betydning for det enkelte lokallag og gjennom dette også det enkelte lokalsamfunn.

Opplæringen kan være innfallsporten for enkeltmennesker til et større fellesskap, den kan være grunnlaget for videre involvering og engasjement, og den er en forutsetning for at lokale lag og foreninger kan engasjere seg i lokale og nasjonale samfunnsspørsmål. Opplæringen har derfor betydning både for det enkelte medlem og for fellesskapet og er viktig både for fundamenteringen av virksomheten og for drivkraften i virksomheten. For enkeltmedlemmene betyr dette økt kunnskap og kompetanse over tid, og for noen også grunnlaget for en profesjonell karriere. For lag og foreninger betyr opplæringen at de er beredt til å delta og bidra i samfunnsutviklingen med et felles kunnskapsgrunnlag. For lokalsamfunnet betyr det at det finnes kvalifiserte og interesserte samarbeidspartnere for en lang rekke utfordringer.

Utfordringer

Det er behov for en frivillighetspolitikk som favner alle deler av frivillig sektor i et balansert hele. Frivillighetspolitikken bør i tillegg til overordnede rammer for støtte og samarbeid også favne de fagområdene som frivillige organisasjoner jobber med, og den opplæringen som gjøres for å utvikle fagområdene innenfor den enkelte organisasjon. Begrepene frivillig sektor, tredje sektor, sivilsamfunnet m.fl. gir i dag et unyansert bilde av norske frivillige organisasjoner. Disse begrepene er i dag for omfattende til at de fanger bl.a. det som kjennetegner tradisjonelle norske frivillige organisasjoner; nemlig folkelig engasjement i demokratiske fellesskap organisert og finansiert gjennom frivillig innsats.

Storsamfunnets forståelse av de frivillige organisasjonenes rolle i byggingen av Norge var lenge sentral. Voksenopplæringsmidlene ble i sin tid innført nettopp som et målrettet tiltak for å sikre at alle deler av folket fikk tilgang til kunnskap og ideer med relevans for den enkelte og for samfunnet. Det vil ikke være verken ønskelig eller mulig å erstatte frivillige organisasjoner med offentlige eller private tiltak. Det vil heller ikke være mulig å erstatte opplæring i frivillig regi med opplæring i offentlige eller private skoler.

Det er et problem at dagens vurdering av kunnskap og kompetanse er rettet mot teoretiske fag. Det er svært lite fokus på skapende aktiviteter, på lokale utfordringer, på tradisjonsformidling og kunnskapsoverføring i lokale fellesskap med mer. De frivillige organisasjonenes opplæringsvirksomhet tilbyr et sosialt fellesskap gjennom ulike møteplasser og felles

interesser, og har gjennom dette et demokratisk perspektiv som i høyeste grad er samfunnsnyttig. Lokale lag og foreninger er også et sted for engasjement, for egenutvikling og anerkjennelse, for ettertanke og avkobling.

Det offentliges ensidige fokus på individet trekker oppmerksomheten vekk fra organisasjonene og deres identitet som fellesarena og samfunnsaktører. Organisasjonene er også avhengig av at det finnes et marked for deres tilbud, men de er ikke markedsstyrt i betydningen salgs- og konkurranseorientert, og derfor dårlig tilpasset det offentliges ønske om konkurranse mellom tilbydere på et opplæringsmarked. Det er problematisk at opplæring i frivillige organisasjoner er usynliggjort i svært mange sammenhenger når vi samtidig vet at denne opplæringen er sentral og nødvendig for flertallet av lokale lag og foreninger og deres arbeid i eget lokalsamfunn.

Voksenopplæringsmidlene er en ordning som fremdeles har stor betydning for lokal opplæringsvirksomhet, for lokal kulturaktivitet og for norsk kultur- og velferdspolitik. Det er et problem at vi mangler kunnskap om frivillige organisasjoners virksomhet, spesielt den som foregår på lokalt nivå. Argumentene for støtte til voksenopplæring finnes der.

Det er de frivillige organisasjonene selv som må sikre at det offentlige får kunnskaper om den virksomheten som skjer innenfor frivillige organisasjoner på alle nivå. Det er de frivillige organisasjonene selv som må synliggjøre betydningen av opplæringsvirksomheten for den enkelte deltaker, for det enkelte lag, for mangfoldet av frivillige organisasjoner, for lokalsamfunnet og for storsamfunnet.

Argumentene for offentlig engasjement ligger i de frivillige organisasjonenes betydning for norske lokalsamfunn og utviklingen av det norske samfunn, i betydningen den enkelte innbygger og de mangfoldige fellesskap.

Fra fortid til framtid Kulturformidling og kunnskapsoverføring i frivillig regi

Den gamle måten å lære på var å delta i arbeidet. Arbeidsfellesskapet besto av barn, ungdom, voksne og eldre og kunnskap ble overført fra en generasjon til neste gjennom daglige gjøremål. Håndverkskunnskap var en naturlig del av enhver families hverdag og en forutsetning for å klare seg. Det var sikkert grader av spesialisering også den gang ved at noen hadde spesielle anlegg innenfor noen håndverk og derfor gjorde mer enn andre. Noen ble også spesialister og gjorde arbeid på flere gårder.

Med den industrielle revolusjon kom endringene fort. Noen håndverk forsvant og ble erstattet av nye, noen ble modernisert og spesialisert og alle ble etter hvert flyttet ut fra hjemmets hverdagssystemer og gjort til arbeid for noen få og til hobby for noen flere. Opplæringen ble flyttet fra hjemmet til skoleverket. Husholdene som tidligere kunne romme flere generasjoner, tjenere og slektninger, ble redusert til kjernefamilien. Fremdeles var kunnskapene om reparasjon og vedlikehold godt forankret i det enkelte hushold, men produksjonskunnskapene forsvant gradvis. I vår tid er mye kunnskap knyttet til reparasjon og vedlikehold også borte.

For noen håndverksfag finnes det fremdeles levende tradisjoner, mens for andre har det vært et tidsbrudd i kunnskaper og kunnskapsoverføring. Museene har gjenstander og redskaper som viser gamle håndverksteknikker, men har ikke alltid den nødvendige kunnskapen for å bruke redskaper og skape nye produkter i dag.

Frivillige kulturorganisasjoner gjør et stort arbeid for å ta vare på, dokumentere og videreformidle kunnskap om gamle skikker, seder og teknikker. Noen av organisasjonene har arbeidet i over hundre år andre er nyere, men felles for dem alle er at de organiserer enkeltmennesker med interesse for kultur, kulturtradisjoner og kulturminnevern og som gjerne vil vite, ikke bare hva en ting er, men hvordan den er laget, hva den ble brukt til og om den kan brukes i dag. Noen bruker gamle teknikker til å produsere nye produkter, andre lærer gamle teknikker for å ta vare på gamle gjenstander. Noen bruker mye tid på å gjenskape miljøer, andre på å skape og gjenskape gjenstander. Alle gjennomgår læreprosesser i form av tilrettelagte kurs, felles utforskning av muligheter og begrensinger; og det finnes i alle disse miljøene stor grad av medlæring. Medlæring er den tradisjonelle måten å lære på, i et arbeidsfellesskap med andre der noen kan noe du ikke kan, og der alle hjelper hverandre for å finne løsninger på det ingen kan.

Det finnes i liten grad offentlig opplæring som ivaretar denne kunnskapsformidlingen. Det er gjennomgående bare de frivillige organisasjonene som i dag kan gi opplæring innenfor et bredt spekter av kulturbasert kunnskap – om lokalsamfunn, lokalmiljø, handlingsbåren kunnskap. Støtte til voksenopplæringstiltak er svært viktig for mange av organisasjonene og helt avgjørende for at enkelte tradisjoner og håndverksteknikker skal leve videre inn i framtiden.

Noen eksempler

Norges Husflidslag

Norges Husflidslag ble stiftet allerede i 1910 og er en gammel organisasjon i norsk sammenheng. Norges Husflidslag har 22 000 medlemmer og arbeider for å styrke de levende husflidstradisjonene i Norge – kulturelt, sosialt og økonomisk. Kursvirksomhet er den største aktiviteten til Norges Husflidslag. 375 husflidslag gjennomførte 2157 kurs i 2004. Det ble til sammen gjennomført 56 600 undervisningstimer på disse kursene til glede for 15 000 deltakere fordelt over hele landet.

Norges Husflidslag er gjennom denne aktiviteten den største tilbyderen av kurs innenfor tradisjonshåndverk i Norge. Det er flest kurs innenfor ulike tekstilteknikker, og det finnes flest vevkurs. Men kursene omfatter et svært bredt spekter av aktiviteter og teknikker. I tillegg til et bredt spekter av vevkurs (flatvev, brikkevev, billedvev mm) arrangeres det kurs innenfor søm, bunad (bunadsdeler, skjorter og hele bunader), broderi, toving, strikking, hekling, hacking, skinnteknikker, plantefarging, trearbeid (treskjæring, tredreiing, kniver, spikking med mer), lefse- og flatbrødbaking og mye mer. Norges Husflidslag legger i sin kursvirksomhet vekt på historisk forankring og lokale tradisjoner samtidig som det skal være rom for nyskaping og tilpasning til vår tid. Det er viktig å formidle kunnskap om materialer og verktøy, samt kvalitet, form, farge og funksjon. Kursene fokuserer på å være gode læringsmiljø for formidling av tradisjonelle kunnskaper som tidligere ble overlevert fra en generasjon til neste gjennom handlingsbåren kunnskap i arbeids- og læringsfellesskap. Det sosiale fellesskapet rundt felles kunnskaper, interesser og verdier er fremdeles viktig.

Lengden på kursene varierer fra kortere helgekurs på ca 12 timer til halvårskurs på opptil 75 timer. De fleste kursene har egne lærekrefter, men etter hvert som deltakerne blir dyktigere kan de også lære av hverandre i studieringer uten lærer.

Det er det enkelte lokallag som legger til rette kursvirksomheten og tilbyr denne i eget lokalmiljø. Lokallagene er tilsluttet fylkeslag som er med å formidle både kunnskap og kurstilbud og som sikrer samarbeid og kontakt på tvers av fylkets 3 medlemsgrupper (lokallag, håndverkere og utsalg). Akershus Husflidslag er landets største med mange medlemmer og et bredt spekter av kurstilbud. Norges Husflidslag sentralt har ansatt egen husflidskonsulent 17 fylker. Konsulentene samarbeider tett med fylkeslag, håndverkerlag og lokallag, men også med museer, skoler, fylkeskommuner og andre som det er naturlig å samarbeide med.

Norges Husflidslag har i utgangspunktet en tradisjonell demokratisk oppbygging med lokallag, fylkeslag og nasjonal overbygning. Denne strukturen har sine røtter i tradisjonelle frivillige kulturaktiviteter på lokalplanet. Norges Husflidslag har i tillegg også profesjonelle medlemmer i form av 37 husflidsutsalg og 150 håndverksmedlemmer. Mange av medlemmene i lokallaget har brede kunnskaper og noen er profesjonelle håndverkere, formidlere eller pedagoger i eget lokalsamfunn. De profesjonelle medlemmene (husflidshåndverkerne) får tilrettelagte tilbud i form av kurs, samarbeid med presentasjon på messer, markedsføring med mer.

Kursvirksomheten er hovedaktiviteten i Norges Husflidslag. Men det tilbys også et bredt spekter av andre aktiviteter. Lokale og regionale husflidslag arrangerer møter, kulturdager, husflidsdager rundt i hele landet; ofte i samarbeid med museer eller andre

kulturorganisasjoner. Gjennom denne type aktiviteter får et stort antall mennesker hvert år kjennskap til norsk kultur og tradisjon knyttet til gamle håndverk formidlet som levende tradisjon. Husflidslagene har også lange tradisjoner for opplæring av barn i arbeidsstuer og arbeidsgrupper. Dette arbeidet har de siste årene også skjedd i samarbeid med både skoler og kulturskoler. Det legges ned mye arbeid i å formidle kunnskaper til lærere som arbeider med barn. Denne formidlingen omhandler både kurstilbud innenfor ulike teknikker, læremateriell for spesielle satsingsområder og tilbud om samarbeid.

Selv om husflidslagene har fokus på å formidle gamle teknikker og bidra til at disse brukes i ny formgivning og design, legges det også stor vekt på rekonstruksjon av gamle tekstiler. De siste årene er det bla kommet flere bøker om åkler. Disse bøkene er resultat av målrettet arbeid i mange lokalsamfunn der det er registrert åkler på museer og i private hjem, samlet inn historier og fortellinger knyttet til det enkelte åkle, laget utstillinger og arrangert kurs med fokus på både historie, materialer og teknikker.

Norges Husflidslag har de siste årene også hatt en større satsing på tre og trearbeide. Dette arbeidet har resultert i læremateriell for skoleverket med egne lærerveiledninger. Det er arrangert kurs og laget utstillinger. Gjennom dette arbeidet har over 50.000 barn og unge det siste året fått opplæring i å bruke kniv til å spikke både bruksgjenstander og pyntegjenstander.

Norges Husflidslag er i dag en av svært få organisasjoner som tilbyr opplæring innenfor tradisjonelle håndverksfag. At denne type opplæring i stor grad er forsvunnet fra både grunnskole, videregående skole og høyskole, gjør kursvirksomheten til Norges Husflidslag og lignende organisasjoner svært viktig i arbeidet med å videreføre norsk kulturarv og norske håndverkstradisjoner.

Forbundet KYSTEN

Forbundet KYSTEN er en kulturvernorganisasjon som arbeider for å ta vare på gamle fartøyer og kystmiljøer. Formålet er – i samarbeid med andre kulturverninteresser – å styrke vår identitet som kystfolk. Det legges vekt på å bevare gjennom bruk, blant annet i form av et utstrakt restaureringsarbeid. Gjennom dette arbeidet tas det vare på håndverk og tradisjon; og ferdigheter og kunnskaper knyttet til tradisjonelle håndverksfag vedlikeholdes. Handlingsbåren kunnskap ligger til grunn for virksomheten.

Forbundet KYSTEN hadde i 2004 8500 medlemmer. Medlemmene er enkeltpersoner som i hovedsak fordeler seg på 103 lokallag/kystlag langs hele kysten. Mye av aktiviteten er knyttet til samlinger rundt praktisk arbeid, felles utflukter, stevner og festivaler. Friluftsliv knyttet til båter og kystkultur er også viktig for mange. Kystlagene tar fatt i lokale tradisjoner og muligheter, noe som bidrar til stor variasjon mellom kystlagene, både i fokus, aktivitet og opplæring.

Medlemmene i kystlagene deltar på arbeidssamlinger, dugnader, de søker i litteratur og snakker med informanter for å få større forståelse og mer kunnskap om livsvilkår langs kysten i fortid og nåtid. Opplæringen er en integrert del av all aktivitet og det er kun mindre deler som er skilt ut som voksenopplæringstiltak. Forbundet KYSTEN har i dag en sterk underrapportering av kurs i forhold til faktisk opplæring. Dette skyldes delvis at noen opplæringsaktiviteter ikke lar seg rapportere som voksenopplæringstiltak, men også at medlemmene har lav bevissthet rundt opplæringselementet i aktivitetene. Det rapporteres ca

4000 studietimer pr. år, mens den faktiske opplæringsvirksomheten kanskje omfatter nærmere 30 000 studietimer.

Opplæringsvirksomheten tar utgangspunkt i lokale utfordringer og medlemmenes interesser og kan handle om så ulike ting som:

- Kystfriluftsliv – bruk av båter og fartøy ute i kystnaturen
- Navigasjon og sjømannskap – sikkerhet og aktiv bruk
- Restaurering og vedlikehold av bygningsmiljøer, bygninger, båter, motorer mm
- Restaurering og vedlikehold av fyrstasjoner
- Kurs i bruk av båter og redskaper
- Utrustning til fiske – hva måtte lages av mat og klær og hvordan gjorde man det
- Motorkurs
- Sjømerker – registrering og oppussing
- Tjærebrenning
- Repslagning
- Behandling av trevirke

Læringen foregår i arbeidsfellesskap der den handlingsbårne kunnskapen står i sentrum. Dette er kunnskap som tilegnes gjennom praktisk arbeid og der sammenhenger, teknikker, materialkunnskap og bruk av redskaper inngår i et hele. Dette er kunnskap det ikke går an å lese seg til, men som må erfares gjennom prøving og feiling.

Forbundet KYSTEN er også aktiv i registreringsarbeidet for å ta vare på og dokumentere kystkulturen. Denne type arbeid er ofte gjennomført i samarbeid med profesjonelle aktører fra museer og universiteter. Selv om det ligger mye læring i slikt arbeid faller dette som oftest utenfor voksenopplæringstiltakene og er gjerne finansiert med andre midler; fra privatpersoner og ulike offentlige myndigheter. Dette arbeidet bidrar også til å bygge opp verdifull lokalkunnskap som i neste omgang blir en viktig ressurs for mange museer rundt om i landet. Kystlagene besitter ofte kunnskaper knyttet til både vedlikehold og bruk; kunnskaper som ikke alltid finnes innenfor de offentlige strukturene. Det er en vanlig samarbeidsstruktur at Forbundet KYSTEN går inn med dugnadsinnsats, lokalkunnskap og kunnskap om ulike håndverksteknikker, mens det offentlige går inn med overordnet organisering og økonomiske midler.

Forbundet KYSTEN står også for en annen form for opplæring som verken skal eller kan innlemmes i statlige støtteordninger til voksenopplæring. Gjennom ulike stevner og festivaler viser kystlagene seg fram i bygda. Dette er åpne arrangement der lokalbefolkningen og tilreisende kan få et innblikk i vår felles kystkultur. Forbundet KYSTENS 8500 medlemmer bidrar på denne måten til utstrakt kulturformidling og opplæring som når flere hundre tusen mennesker på landsbasis. Noen av de største festivalene kan alene samle 30 – 50 000 mennesker.

Mange aktiviteter i en organisasjon – eller en organisasjon for hver aktivitet?

Organisasjoner og organisasjonsstrukturer endrer seg over tid. De store nasjonale organisasjonene fra begynnelsen av 1900-tallet hadde ofte et bredt spekter av ulike aktiviteter innenfor sine rammer. Utover på 1900-tallet ser vi en økende oppsplitting av store organisasjoner til flere mindre, og de siste tiårene har denne spesialiseringen bidratt til at vi i dag har et stort organisasjonsmangfold, men med få aktiviteter innenfor en og samme organisasjon.

Kultur og idrett var på begynnelsen av 1900-tallet viktige aktiviteter også i organisasjoner som hadde helt andre formål. Slik finner vi at både arbeiderbevegelsen, målrørsla, kvinneorganisasjoner og andre hadde et bredt spekter av kulturaktiviteter som del av sin virksomhet. Aktive og engasjerte mennesker kunne få dekket mange av sine interesser innenfor en og samme organisasjon. Dette har endret seg betydelig og vi finner i dag få organisasjoner med brede tilbudsspektre. Vi finner i dag et organisasjonsmangfold etablert rundt smale interessefellesskap der flere organisasjoner kan jobbe med likartede aktiviteter. Aktive og engasjerte mennesker har derfor i dag ofte et bredt spekter av ulike organisasjonsmedlemskap.

Dette har selvfølgelig både negative og positive sider, både for den enkelte og for samfunnet. Det er positivt at den enkelte kan forfølge egne interesser mer målrettet enn tidligere. Det har også positive sider at den enkelte kan delta i aktiviteter uten å måtte forholde seg til en ideologisk overbygning. Men med organisasjonsmangfoldet kommer også behovet for flere tillitsvalgte fordi antall organisasjoner øker. Spesialisering bidrar også til økende konkurranse mellom likartede aktiviteter, noe som vanskeliggjør samarbeid og samordning.

Noregs Ungdomslag

Et eksempel på en organisasjon der vi fremdeles finner et bredt spekter av ulike aktiviteter er Noregs Ungdomslag (NU). Noregs Ungdomslag ble etablert som nasjonal organisasjon i 1896, men allerede så tidlig som på 1850-tallet finner vi ungdomslag rundt i landet. Utgangspunktet var folkelig opplysning på fullnorsk grunn og NU har helt siden starten i representert et mangfold av ulike aktiviteter.

NU hadde i 2004 ca 16 500 medlemmer fordelt på 450 aktive lokallag. Gjennom ulike åpne arrangement bidrar de også med et bredt spekter av kulturopplevelser til innbyggerne i egne lokalsamfunn og når gjennom dette langt ut over egen medlemsmasse.

Noregs Ungdomslag bygger på respekten for og troen på enkeltmennesket. Egenutvikling og toleranse står sentralt i arbeidet. Sentralt i arbeidet står også ønsket om å være med å bygge gode lokalsamfunn. Aktivitetene har alltid vært og er fremdeles samlet under felles verdier i tilknytning til norsk kultur og tradisjonsformidling.

Organisasjonens utgangspunkt var som arena for diskusjon om sentrale samfunnsspørsmål. Diskusjonstemaene var og er mange, knyttet til lokalsamfunnsutvikling, distriktpolitikk, medbestemmelse og demokrati. Fokus på fellesskap og fellesansvar er sterk og bevisst i NU, og er del av folkeopplysningsånden som alltid har preget organisasjonen.

NU er i dag en **språkbrukerorganisasjon** for bevisst å fremme norsk språkkultur. NU er også en **bunad/folkedraktbrukerorganisasjon** for bevisst å fremme norsk tekstil og drakttradisjon. Mange norske bunader er rekonstruert i lokale og regionale miljøer i NU. Rettighetene til flere drakter ligger i de regionale leddene av organisasjonene.

Noregs Ungdomslag har medlemmer i både bygd og by. Bylagene har tradisjonelt vært møteplass for landsungdom i byene. Selv om det fremdeles er et bredt spekter av aktiviteter har bylagene de siste årene hatt mest fokus på folkemusikk og folkedans. Bygdelagene er fremdeles brede møteplasser i mange bygder, med en lang rekke ulike aktiviteter tilpasset både lokale behov og mer nasjonale og internasjonale trender.

NU omfatter i dag et bredt spekter av aktiviteter knyttet til amatørteater, bunad- og håndverk, folkedans og folkemusikk, moderne danseformer, flerkulturelt samarbeid og internasjonalt arbeid. Teater og dans er de to største aktivitetsområdene. Mange lokallag driver også ungdomsklubber.

Steder å være

I tillegg til enkeltaktiviteter eier og driver NUs medlemslag over 300 lagshus. Lagshusene er den fysiske møteplassen for sosialt samvær i lokalsamfunnet. Her arrangeres det fester, møter, diskusjoner, ungdomsklubber, diskotek med mer. Disse lagshusene er noen steder det eneste forsamlingslokalet i bygda og fungerer som lokalsamfunnets kulturhus. I tillegg til lokallagenes egne aktiviteter brukes husene til en lang rekke andre aktiviteter som bryllup, barsedåp, konfirmasjon og jubileer med mer. Noen av husene er gamle med historisk verdi der det legges ned betydelige ressurser for å sikre dem for framtiden. Det holdes i den forbindelse kurs i restaurering av gamle hus. Andre hus trenger annen type oppgradering og andre typer kurs; som for eksempel kurs i gulvlegging slik at det blir gode dansegulv.

Steder å lære

NU arrangerer kurs innenfor hele aktivitetsfeltet. Det arrangeres lokale, regionale og nasjonale kurs, stevner og festivaler. Hvert vår arrangerer sentralledet fagseminar der det settes fokus på ulike fagområder i løpet av en helg. Det er temaområder innenfor både dans, teater, barne- og ungdomsarbeid og drakt. Deltakerne kommer fra hele landet og er ofte rekruttert fra ildsjelene i det enkelte lag og fylkeslag. På nasjonalt nivå arrangeres det sommerkurs som gjerne går over en uke. Her gis det tilbud om mer spesialiserte kurs som forutsetter forkunnskaper og i noen tilfeller instruktørkurs på lavere nivå.

NU driver også et aktivt kunnskapsarbeid der kunnskapskonkurransen Kven Veit? som arrangeres hvert år, står sentralt. Konkurransen organiseres fra nasjonalt nivå, men aktiviteten foregår i det enkelte lag. Studiemateriellet er grunnlaget for spørsmålene og er utviklet av NU sentralt i samarbeid med ressurspersoner fra lokale lag.

Arbeidet utføres på dugnad og skaffer blant annet inntekten til involverte lokallag. Konkurransen foregår i det enkelte lag, men svarene sendes til Kven Veit sekretariatet/nemnda for retting. Det deltar hvert år ca 80 grupper med i underkant av 500 deltakere over 14 år. Det arrangeres også juniorkonkurransen med i underkant av 200 deltakere i ca 25 grupper. Det utvikles eget studiemateriell som alle bruker. I 2005 er temaet Demokrati – i 2004 var temaet barne- og ungdomslitteratur – i 2003 Norsk film. Det inngås samarbeid med ulike samarbeidspartnere der dette er naturlig (som for eksempel med Samlaget i 2004).

Dans

Noregs Ungdomslag sine lokallag har tilbud og aktiviteter innenfor et bredt spekter av dans. Folkedans, turdans, sangdans, bygdedans, tango, sving, stildans, disco med mer. Det tilbys både dansearrangement og dansekurs. Det er samdansen og samværsdansen som står i sentrum. Denne møteplassen for dans er samtidig en arena for formidling av ulike norske dansetradisjoner. Sangdansen er den mest særegne og har sitt utgangspunkt i språk og historiefortelling. Sangdansen formidler historie, tradisjon og mytologi gjennom sang og rytme. NU er en svært sentral organisasjon i arbeidet med danseopplæring – spesielt innenfor turdans og sangdans. Det ble i 2004 gjennomført nærmere 8500 opplæringstimer i dans med godt over 5200 deltakere.

Kurstilbudet omfatter:

- Kurs for nybegynnere i alle danseformer
- Løpende kursvirksomhet i laget for medlemmer og ikke-medlemmer
- Det arrangeres jevnlig storkurs der folkedans er en del av kurstilbudet. Dette er kurs på regionalt nivå. På storkursene er det også vanlig å ha en førstegangsopplæring for instruktører – første steget i instruktørutdanningen. De som skal delta på sommerkurs (nasjonalt) må ha deltatt på slike regionale aspirantkurs først. Det blir også tilbudt enkeltstående kurs innenfor spesielle dansetradisjoner.
- Det arrangeres hvert år nasjonale instruktørkurs. Deltakerne må ha gjennomgått et aspirantkurs og en aspirantperiode med veileder. Etter avsluttet nasjonalt kurs er det også mulighet for å ta fordypningskurs innenfor ulike dansetradisjoner.

Kurslærerne kommer ofte fra egne rekker og har fått sin første opplæring i eget lag. Noen har så fulgt NUs instruktørutdanning. Noen kurslærere har de siste årene benyttet tilbud på høghskolenivå for å få en mer teoretisk og formalisert forankring av egne kunnskaper. Kurslærerne har tradisjonelt ikke hatt lønn, men dette er nå i ferd med å endre seg. Mange kurs har egne spelemenn. Disse har alltid fått honorar. NU har også laget egne CD-er med turdansrepertoar fra hele landet som brukes i tillegg til annet innspilt materiale; og materiale tilpasset spesielle målgrupper. Utdanning av folkedansinstruktører finnes ikke innenfor det offentlige utdanningstilbudet. Det har hittil stort sett vært Noregs Ungdomslag som har utdannet slike.

Det er utarbeidet egne bøker for turdans og sangdans med beskrivelse av dansene og tekstene. Det er også utarbeidet instruksjonshefter i folkedans

Teater

Teater og revy er sentrale aktiviteter for mange ungdomslag. NU er den største amatørteaterorganisasjonen i Norge – i betydningen antall lag, grupper og forestillinger. Aktiviteten varierer noe fra år til år, men det er ca 150 grupper fordelt over hele landet. Disse produserer hvert år 100-150 produksjoner og gjennomfører opp mot 500 forestillinger med 2-3000 deltakere og opp mot 60 000 publikummere.

Kursene gjennomføres i hovedsak lokalt. Kursene er målrettet mot konkrete produksjoner og forestillinger. Kursenes innhold varierer derfor med den aktuelle oppsetning i det enkelte lag. I tillegg arrangeres det teaterkurs på storkursene på regionalt nivå. Dette er mer temabaserte kurs uten at det skal ende i en produksjon. På nasjonalt nivå er det hvert år tilbud om en-uker

sommerkurs, gjerne i tilknytning til regi og lignende. Annet hvert år arrangeres det Norsk Amatørteaterfestival i samarbeid med Det norske teateret i Oslo. Her får grupper fra hele Norge spille på et profesjonelt teater med profesjonelle fagfolk i lyd, lys, scenografi med mer. I denne forbindelse arrangeres det også kurs. I 2005 er det tilbud om 16 ulike åpne kurs.

I 2004 ble det gjennomført 200 teaterkurs som fikk støtte fra Folkekulturforbundet. Kursene hadde til sammen 10 000 undervisningstimer og 1579 deltakere. I tillegg kommer opplæring av barn og unge under 14 år som del av NUs barneaktivitet.

Kursene omfatter:

- Scenografi
- Skuespillerteknikk
- Teatersport/improvisasjon
- Kostyme
- Lys og lyd
- Sminke/maske
- Stemmebruk
- Produksjon, administrasjon, PR, økonomi
- Egne tilrettelagte studieplaner ut fra lokale behov

Drakt og draktskikk

Draktbruk, draktkunnskap og folkedans hører sammen i NU i historisk perspektiv. Folkedrakt og bunad er viktig i NU og kunnskaper om lokale draktskikker er sentralt i mange regioner. Det arrangeres både regionale og sentrale kurs. De regionale kursene har fokus på regionale og lokale drakttradisjoner og kan fokusere på ulike tema som produksjon, draktdeler og tilbehør, lokal historie og generell drakthistorie. De aller fleste kursene er tilrettelagt for opplæring i gamle sømteknikker og produksjon av hele bunader eller draktdeler. Det er utviklet et eget nasjonalt kurstilbud over tre år – med en ukes samling hvert år. Denne opplæringen er også tilpasset kravene til fagopplæring i videregående skole.

I 2004 ble det arrangert 35 bunadkurs der 230 deltakere fikk 1059 timers undervisning.

Mange aktiviteter i samme organisasjon

BUL Nidaros feiret i 2004 sitt 100-årsjubileum og satte i den forbindelse opp Ibsens Per Gynt med nyskrevet musikk. I denne oppsetningen deltok hele organisasjonen. Forestillingen samlet deltakerne fra teaterlaget, folkedansgruppen, folkemusikklaget og koret. I tillegg rekrutterte de organisatorer, lys- og lydfolk blant egne medlemmer. I tillegg til å favne alle aktivitetene i samme organisasjon viste jubileet også NUs aldersspenn, der barn, ungdom, voksne og eldre samarbeidet i et felles løft, der alle hadde en plass og rolle med basis i egne interesser og kunnskaper.

Dette arrangementet kunne ikke vært gjennomført på samme måte dersom ulike mer spesialiserte organisasjoner skulle samarbeidet. Et slikt samarbeid hadde krevd flere profesjonelle aktører og en sammenbindende prosjektledelse. Arrangementet kunne heller ikke vært gjennomført uten skolering i forkant. Deltakerne har i forkant av arrangementet deltatt på en lang rekke ulike kurs. Våren 2004 ble det i forbindelse med forestillingen bl.a. gjennomført seks ulike kurs med til sammen 714 undervisningstimer i ulike teaterfag. I tillegg kommer opplæring i dans, musikk og sang.

Musikkopplæring i frivillig regi

Innenfor voksenopplæringssystemet utgjør musikkopplæring den største andelen timer, kurs og deltakere. Kurs knyttet til sangopplæring og kurs knyttet til ulike samspillaktiviteter er de største aktivitetsområdene. Men innenfor disse rammene skjuler det seg et stort mangfold av ulike aktiviteter, tiltak, opplærings- og formidlingsformer. Her finner vi både glade amatører, semiprofesjonelle og profesjonelle musikere. Vi finner målrettede aktiviteter mot spesielle målgrupper og tilbud på tvers av aldersgrenser. Tall og fakta om voksenopplæring omfatter ungdom over 14 år og voksne. Men det drives også utstrakt opplæring av barn og ungdom under 14 år.

Musikkaktiviteter har generelt et svært stort innslag av opplæring og opplæringskostnadene utgjør den største enkeltutgiften på budsjettene. For de fleste kor, korps og orkestre utgjør opplæring og formidling hovedaktivitetene; og de fleste opplæringsprosjekter har konserter, konkurranser og turneer som endelig mål.

Sentralt i opplæringsvirksomheten står selvfølgelig dirigentene. Musikkorganisasjonene har de siste tiårene satset systematisk på opplæring av dirigenter, og det finnes i dag mange dyktige dirigenter som jobber for og med det lokale musikklivet. Yngre dirigenter er gjerne profesjonelle musikere i tillegg til å være skolerte dirigenter. Men også dirigenter uten formell musikkbakgrunn får i dag målrettet opplæring gjennom kurs og høyskoletilbud, og sikrer gjennom dette høy kvalitet på opplæringen i alle ledd. Opplæringsvirksomheten er derfor gjennomgående mer profesjonell i dag enn for noen tiår tilbake. Gode dirigenter får mye ut av de musikkgruppene de dirigerer og musikkgruppene får mye igjen for å engasjere profesjonelle dirigenter. Det er likevel slik at musikkgruppene er frivillige organisasjoner, drevet av entusiastiske ildsjeler på deres fritid.

Musikklivet har også utviklet gode støtteapparat for sine virksomheter og de nasjonale organisasjonene tilbyr i dag kurs og samlinger for ulike grupper knyttet både til instruktøropplæring, musikeropplæring, målrettede kurs for ungdom, målrettede kurs for profesjonelle og semiprofesjonelle utøvere med mer. Denne koordinerte og målrettede opplæringsvirksomheten på nasjonalt nivå har vært med å heve kvaliteten på lokale musikklag i hele landet. Dette betyr i neste omgang at det lokale musikklivet står bedre rustet som samarbeidspartner for offentlige og private aktører i arbeidet med å sikre det enkelte lokalsamfunn gode musikktilbud på alle nivå.

Kulturlivet i Norge er preget av frivillige organisasjoner og frivillig arbeid. Kor, korps og andre musikkaktiviteter er viktige aktører i ethvert lokalsamfunn. De er viktige kulturutøvere gjennom at de deltar og sprer glede med konserter og opptredener både til hverdag og fest. De formidler norsk og internasjonal kultur, nytt og gammelt, til et større fellesskap. Den enkelte musiker skaffer seg erfaringer, opplevelser og ny kunnskap som kan brukes i mange andre sammenhenger. I et samspill gjelder det ikke alltid å være flinkest; det handler mer om å samarbeide med andre, gi andre plass og rom, arbeide sammen mot felles mål med mer. Den enkelte musikanter får også oppleve gleden over å bli kjent med ny musikk og mestre stadig nye utfordringer i form av nye musikkstykker og større musikkverk.

Samfunnet får gjennom musikk- og kulturorganisasjonene mange fornøyde borgere som sprer kultur, glede og opplevelser til sine medmennesker; og som har erfaring med å bygge og vedlikeholde fellesskap.

Noen eksempler

Korsang

Korsang finnes i ulike former i hele landet. Vi har kirkekor, mannskor, damekor, blandakor, barnekor, politiske kor, arbeidssangforeninger med mer. Korsang er det enkelttemnet som flest studieforbund har aktivitet innenfor. For flere studieforbund utgjør opplæring i kor en betydelig andel av den totale opplæringsvirksomheten

Det er ikke mange profesjonelle kor i Norge, i betydningen betalte sangere. Det er likevel mange kor med høy kvalitet, noe vi blant annet ser resultater av når norske kor deltar i internasjonale konkurranser.

De fleste korene er likevel satt sammen av vanlige mennesker som har glede av å synge sammen. I koret møter de andre med samme interesse i et sosialt fellesskap. De er med i felles aktiviteter i form av øvelser, konserter og kanskje reiser. Læringsaspektet i korvirksomheten er i utgangspunktet lite fokusert, men er likevel en forutsetning for at medlemmene skal trives og ønske videre deltakelse. Det mest sentrale i hver øvelse er nettopp opplæringen; i form av sangteknikk, notelesing, tilegnelse av nytt materiale, formidling, tekstanalyse, språkforståelse med mer. Noen kor når gjennom dette arbeidet et forbausende høyt nivå og beveger seg fra glade amatører til semiprofesjonelle sangere.

Et korprosjekt med tre kor, et fra Oslo, et fra Asker og et fra Drammen, kan stå som eksempel på tradisjonell korvirksomhet. Korene samarbeidet høsten 2004 om framføring av Mozarts Requiem med innleide solister og profesjonelt orkester. Verket ble framført to ganger og begge konsertene hadde fulle hus.

De tre korene har hatt separate øvinger hver for seg samt to felles seminarer, fem fellesøvelser og en stemmeøvelse for hver av stemmene (sopran, alt, tenor, bass). Alle korene hadde i utgangspunktet samme dirigent. Til sammen samlet korene ca 70 sangere. Blant disse sangerne fantes det både skolerte sangere og nybegynnere uten tidligere sangerfaring. Mye av fellesøvelsene besto derfor i å gjøre tre kor til ett kor med et felles uttrykk. Fellesøvelse forløp omtrent slik:

- Oppvarming; i form av fysiske oppvarmingsøvelser og god sangstilling, stemmeøvelser, vokaløvelser og vokalforståelse.
- Gjennomgang av tekst for at alle skal være bevisst innholdet i teksten. Her ble det også formidlet mer generell kunnskap om historie, språk og tolkning.
- Gjennomgang av noter og spesielle partier for å sikre at alle har den samme forståelsen av stemning og framdrift i musikken.
- Øvelse knyttet til de foregående punktene.
- Gjennomgang av større deler av korverket for å få en mer helhetlig forståelse.
- Etter hvert som verket fant sin form ble det satt mest fokus på overgangen mellom verkets ulike deler og uttrykkene i disse delene i forhold til hverandre. I denne

forbindelse ble det igjen fokusert på tekstforståelse som grunnlag for formidlingsuttrykk.

- De siste øvelsene før konsertene hadde fokus på samkjøring mellom kor, solister og orkester.

Korene hadde ulike opplegg for sine separate øvelser, men hvert av korene har i løpet av innøvingsperioden, (separate øvelser og fellesøvelser), hatt mellom 60 og 80 timer opplæring. I tillegg kommer eventuelle gruppeøvelser i det enkelte kor og selvøving ("lekselesing") hjemme. Vanlig musikkopplæring i grunnskolen utgjør de fleste steder 38 timer pr. år. Det mest nærliggende å sammenligne med er imidlertid musikkopplæringen på **Musikk, Dans, Drama** på videregående skoles nivå. Flere skoler har to timer kor pr. uke, og gjennomfører tilsvarende prosjekter som beskrevet over. Noe av opplæringen knyttet til sangteknikk og stemmebruk er lagt til individuelle timer som kommer i tillegg. Timetallet for skoleprosjekter på videregående skoles nivå vil derfor være omtrent som for eksempelet over.

Det er ikke gratis å drive verken opplæring eller å arrangere konserter. Korenes utgifter varierer selvfølgelig avhengig av samarbeidspartnere og rammebetingelser. Noen kor er knyttet til kirker der organistene har kordireksjon som del av sin stilling, andre kor er knyttet til arbeidsplasser med gode støtteordninger. De aller fleste korene må imidlertid betale sine dirigenter selv. Det er ikke uvanlig at korene har dirigentutgifter på mellom 40 000 og 70 000 kroner hvert år. Noen kor har også utgifter til repetitør og tekstinstruktører. Disse utgiftene er i hovedsak knyttet til opplæring, seminarer og konserter.

For korene står opplæring helt sentralt i virksomheten og opplæringsutgiftene vil derfor alltid utgjøre den vesentligste del av driftskostnadene. De aller fleste kor nyter godt av voksenopplæringsmidlene, men disse dekker bare en liten (og stadig mindre) del av utgiftene, for mange under 10%. I tillegg er det derfor behov for inntekter fra konserter, ulike sangoppdrag, ulike former for dugnadsarbeid og medlemskontingent.

Samspill i korps

Kor og korps har mange felles trekk både når det gjelder organisering og aktivitetsprofil. Det finnes tilbud for alt fra den glade amatør til den profesjonelle musiker og deltakerne rekrutteres fra alle lag av folket. Musikkaktivitetene representerer på denne måten et gjennomsnitt av den norske befolkning.

Norges Musikkorps Forbund (NMF) står for en vesentlig del av musikkopplæringen i Norge gjennom sine vel 1 700 medlemslag. Medlemslagene organiserer til sammen over 70 000 enkeltmedlemmer, noe som tilsvarer 2 800 skoleklasser med 25 elever.

Opplæringsvirksomheten som fikk støtte fra voksenopplæringsmidlene i 2004 utgjorde samlet nærmere 200 000 undervisningstimer. Deltakerantallet i denne undervisningen var i underkant av 35 000. I tillegg kommer opplæring av musikanter under 14 år og opplæring i mindre grupper. Dette er deltakere som faller utenfor voksenopplæringssystemet. Det er de siste årene også blitt flere og flere korps som unnlater å rapportere undervisningstimene fordi voksenopplæringsmidlene etter hvert utgjør en beskjeden del av totalkostnadene. Disse korpsene opplever at arbeidet rapportering ikke står i forhold til tilskuddene.

Et gjennomsnittlig korps har mellom 150 og 200 undervisningstimer samspill pr. år. I tillegg kommer gruppeundervisning og individuell undervisning. Store deler av undervisningen faller utenfor voksenopplæringslovens rammer. Opplæringskostnadene er den klart største utgiftsposten for de fleste korps og utgjør i gjennomsnitt mer en dobbelt så mye som for eksempel utgifter til instrumentinnkjøp.

Musikklivets opplæringsvirksomhet benevnes gjennomgående som øvelser, og noen korps har øvelse to ganger i uken, andre en. Det arrangeres i tillegg helgeseminar og ekstraøvelser. Skolekorpene har gjennomgående store utgifter til instrumenter fordi musikantene bruker korpsets instrumenter. Selv om flere av medlemmene i amatørkorpene eier sine egne instrumenter, utgjør instrumentkostnadene også betydelige beløp for disse. Instrumentinnkjøp og vedlikehold utgjør sammen med dirigentkostnader de to største utgiftspostene for korpene, og det er ikke uvanlig at for eksempel et skolekorps har budsjett på rundt 1 million kroner pr. år.

Skolekorpene organiserer opplæring for barn og ungdom og mottar VO-midler for deltakere over 14 år. Det forutsette at det er minimum 5 deltakere over 14 år. VO-midlenes betydning varierer derfor med alderssammensetningen i det enkelte skolekorps. Barn og ungdom under 14 år utgjør i dag den største enkeltgruppen medlemmer i NMF.

Voksenkorps og generasjonskorps har gjennomgående samme opplæringstimetall som skolekorpene. For disse korpene betyr VO-midlene svært mye. VO-midlene sammen med annen offentlig støtte utgjør likevel sjelden mer enn ca 10% av totalbudsjettet for korpene, men dette varierer noe.

Det er stor variasjon mellom korpene både i antall medlemmer, aktivitetsnivå, alderssammensetning og profesjonalitet. Det finnes profesjonelle musikere i mange korps rundt om i landet. De beste korpene som spiller i elitedivisjonen har ofte mange profesjonelle medlemmer. Betegnelsen amatørkorps er derfor ikke alltid like dekkende for kvaliteten på det enkelte korps.

Norge har mange svært gode korps og vi finner mange norske profesjonelle blåsere og slagverkere som har fått vesentlige deler av sin opplæring i et skolekorps. For mange av disse betyr også korpsevenningen en viktig samarbeidspartner i næringssammenheng. I tillegg til tradisjonell korpsdrift har korpsevenningen også egne drillgrupper som gjennomgår opplæring både lokalt, regionalt og sentralt. NMF har også 5 korps for psykisk utviklingshemmede. Disse korpene mottar ekstra støtte til sin virksomhet og er av vesentlig betydning for de musikantene som deltar.

Det er klart at korpsets ambisjoner påvirker både aktivitetsnivå, drift og økonomi, men et amatørkorps fra Vestlandet kan likevel gi et godt innblikk i hvordan korpene drives.

Kjølsdalen musikklag er et amatørkorps med brassbesetning. Korpset har 33 musikanter i alderen 15 til 57 år. Medlemsmassen kan grovt deles i to: musikanter som også spiller i skolekorps, og voksne musikanter. Rekruttering fra skolekorpset i bygda og nabobygdene er viktig, og korpset legger derfor stor vekt på godt samarbeid med skolekorpene. Erfaringene blant musikantene er sterkt varierende; og spenner fra dyktige musikanter med musikkutdanning og dyktige amatører, til musikanter som ikke har spilt på flere tiår, men som starter som korpsmusikant igjen. Ambisjonsnivå og ønske om utvikling er også sterkt varierende. Dette er kanskje den aller største pedagogiske og faglige utfordringa i slike korps.

Kjølisdalen musikklag har opplæring i samspill (fellesøving) en gang i uken. Øvingslokalet er det lokale samfunnshuset. Skolekorpset i bygda øver på samme sted før musikklaget har øving. Slik nyttes felles utstyr som slagverk, notestativ, notearkiv osv på en god og effektiv måte.

Dirigenten har ansvar for det faglige innholdet i øvingene som stort sett inneholder:

- Oppvarming og basisøvelser:
Pust, skalaøvingar, rytme, klang, intonasjon, balanse mm
- Gjennomspilling og innøving av aktuelt repertoar
- Detaljøving:
Rytme, balanse, klang, intonasjon
- Tolkning av det enkelte musikkstykke

I tillegg har korpset vanligvis tre helgeseminar per sesong (høst- og vårsemesteret). På disse seminarene er det ofte fokus på gruppeøvinger der korpset deles inn i ulike instrumentgrupper. I tillegg leies det ofte inn en gjestedirigent. Å bruke andre dirigenter er positivt både for korpset og for den faste dirigenten som får råd og tips.

Korpset har i gjennomsnitt 65 opplæringstimer i vårsemesteret og 85 i høstsemesteret. Dette gjelder opplæring i samspill på ordinære ukeøvelser og helgeseminar. I tillegg kommer ekstraøvinger i forbindelse med spesielle tiltak og aktiviteter.

Kjølisdalen musikklag har ca 20 spilleoppdrag i året som bla omfatter deltakelse på konkurranser (en eller to i året), kirkekonsserter, julekonsserter, vårkonsert (sammen med de andre korpsetene i kommunen), konsserter på basarer og andre tilstelninger som andre arrangerer, basar/loppemarknad med konsert og kafe (for å få inn pengar), revy (ca hvert fjerde-femte år) med mer.

Korpset har kjøpt inn og eier størstedelen av instrumentene i korpset. Andelen medlemmer som eier egne instrumenter varierer fra korps til korps, men det er ikke uvanlig at amatørkorpsetene eier en vesentlig del instrumentene, spesielt slagverk og større spesialinstrumenter. For Kjølisdalen utgjør instrumentinnkjøp og vedlikehold en vesentlig utgiftspost.

Korpset kjøper hvert år noter for ca 10.000 kroner. Musikklaget har felles notearkiv med skolekorpset i bygda og får derfor god utnytting av de notene som kjøpes inn.

Driften av korpset blir finansiert gjennom medlemskontingent, dugnadsinnsats (som for eksempel arrangement av bygdedans, maling av hus o.l.), inntekter på konsserter/spilleoppdrag, basar, voksenopplæringsmidler, Frifond og sponsormidler.

Økonomien er svært stram, og korpset er avhengige av et stort arrangement i året som gir penger i kassa i tillegg til de vanlige inntektskildene. I tillegg har korpset lån for å finansiere kjøp av instrumenter.

Opplæringsvirksomheten er den største utgiftsposten i form av lønn til dirigenten. Offentlige tilskudd (VO og Frifond) utgjorde i 2003/04 ca 8 % av inntektene.